

- b) Tworzone są oddzielne foldery dla każdej litery alfabetu w taki sposób, że w folderze „a” znajdują się wszystkie fiszki, których pierwsze słowo (przed myślnikiem) zaczyna się na literę „a”.
 - c) W każdym folderze tworzone są pliki, według liter alfabetu. W odpowiednim pliku znajdują się fiszki, których tytuł (po myślniku) zaczyna się na daną literę, np. w pliku „a” znajdują się fiszki, których tytuł zaczyna się na literę „a”.
 - d) Okazuje się, że teksty wyznaczone przez parę słów oddzielonych myślnikiem są za każdym razem inne. Nie zdarza się aby były dwa takie same teksty (dwie takie same fiszki) w zestawie wyznaczonym przez daną parę słów.
11. 5. Tematy publikacji generowane są przez dwa słowa: przed i po myślniku. Np. absolut – człowiek, albo absolut – nieskończoność, itp. Można z nich ułożyć tytuły takie jak np. „Człowiek jako absolut w filozofii współczesnej”, „Nieskończoność absolutu”, itp. Powstać może w ten sposób bardzo dużo tematów, nawet kilka milionów. Może się okazać, że w magazynie nr 3 jest niewiele fiszek, które rozpoczynają tak samo, ale będzie też wiele różnych tekstów, które rozpoczynają się od tych samych słów. Każda para słów, przedzielonych myślnikiem, gromadzi materiał wystarczający do napisania artykułu, albo nawet książki.

Uwaga:

1. W ciągu godziny „obróbki” można napisać: 1 stronę w magazynie nr 1, ok. 100 stron w magazynie nr 2 oraz dziesięć tysięcy stron w magazynie nr 3.
2. Program może być tworzony w ściśle określonej dziedzinie (filologia, historia, prawo, teologia, itd.), albo do wszystkiego. Najlepsze rezultaty są, gdy powstaje zespół ludzi z równych dziedzin, którzy ustalają reguły gry. Ważne jest np. aby kodować publikacje wyjściowe w jednolity sposób, aby ktoś po raz drugi nie opracowywał tekstu, który już opracował ktoś inny, itp. System może być nawet przyjęty przez wszystkich na całym świecie. Musi być wtedy precyzyjna koordynacja.
3. System tworzony jest w jednym języku. W każdym języku osobno, według tych samych zasad.

O. Piotr Liszka CMF

CH. MEISTER, *Introducing Philosophy of Religion*, Routledge, London – New York 2009, ss. 241

DOI: 10.34839/wpt.2009.17.2.266-268

Bez wątpienia religia jest jednym z fenomenów, które nieodłącznie towarzyszą człowiekowi od zarania jego dziejów. Wraz z filozofią, naukami eksperymentalnymi, moralnością i sztuką stanowi fundament tego, co potocznie zwykło nazywać się kulturą. Rozumienie pytań, które stawia, i odpowiedzi, których udziela, znajomość jej struktury i podstawowych elementów, wierzeń i praktyk jest ważnym elementem drogi człowieka do zrozumienia samego siebie, do odkrycia i uchwycenia sensu wszystkiego, co istnieje. Religia jest także jednym z czynników sprawczych wielu zjawisk społecznych i politycznych współczesnego świata. Ich właściwa ocena domaga się kryteriów opartych na dogłębnej znajomości przynajmniej najważniejszych systemów religijnych. Opracowanie adekwatnych kryteriów jest praktycznie niemożliwe bez pomocy narzędzi filozoficznych. Filozofia z kolei w swoich dociekaniach, mających za przedmiot religię, obejmuje refleksję liczącą wiele wieków rozwoju. Wszystko to tworzy dość rozległy

i skomplikowany labirynt informacji. Aby sprawnie się w nim poruszać, trzeba mieć dobrego przewodnika. Właśnie książka Ch. Meistera *Introducing Philosophy of Religion* może nam za takowy przewodnik z całą pewnością posłużyć. Jest ona w miarę systematycznym wprowadzeniem do filozofii religii. Publikacja stanowi owoc dwudziestoletniej pracy profesora filozofii z Bethel College w Indianie (Stany Zjednoczone). Jak czytamy w przedmowie, autor stawia sobie za cel proste i przejrzyste wprowadzenie w problemy należące tradycyjnie do sfery filozofii religii, nie stroniąc przy tym także od bardziej współczesnych teorii i rozwiązań. Obok klasycznych znajdziemy tu także kwestie, których zrozumienie będzie wymagało swego rodzaju sprawności interdyscyplinarnej oraz znajomości osiągnięć współczesnej nauki. Mimo to w odróżnieniu od obszernej publikacji *The Routledge Companion to Philosophy of Religion* (London – New York 2007), której autor był jednym z redaktorów, obecna książka nie przestaje być rodzajem podręcznika dla początkujących. Prezentując różne stanowiska, autor zgodnie z uczynionym we wstępie założeniem nie stara się opowiadać za którymkolwiek z nich. Ostateczny wybór pozostawia czytelnikowi, któremu dodatkowo wskazuje dalsze możliwości zgłębiania przedstawionych zagadnień.

Rozdział pierwszy otwierają wstępne precyzacje terminologiczne dotyczące pojęcia religii i filozofii religii, a także rozważania na temat znaczenia wierzeń i praktyk religijnych. W tym kontekście autor umieszcza też wykaz wydarzeń i osób mających niepomierne znaczenie dla rozwoju filozofii religii. W rozdziale drugim znajdujemy zestawienie najważniejszych prawd wiary pięciu największych religii świata. Wobec wykluczającego się wzajemnie charakteru niektórych z nich autor zastanawia się tu nad możliwością rozwiązania sprzeczności na płaszczyźnie filozoficznej. W tym kontekście rozważa problem kryteriów wartościowania tzw. prawd wiary. Wymienia przy tym pięć bardzo praktycznych zasad, za pomocą których można pokusić się o ocenę wartości poszczególnych systemów religijnych. Są to: logiczna spójność, koherencja całego systemu wierzeń, niesprzeczność z wiedzą pochodzącą z obszarów innych niż religia, udzielenie sensownej odpowiedzi na fundamentalne pytania ludzkie, egzystencjalna wiarygodność. Powyższe zasady bardziej niż cokolwiek innego należy traktować jako wstęp do dyskusji o tolerancji religijnej, którą to kwestię autor porusza na zakończenie swoich rozważań w tej części książki.

W centrum każdej religii stoi zbiór twierdzeń dotyczących istnienia i natury Rzeczywistości Ostatecznej. Zagadnienie to zostało podjęte w rozdziale trzecim w formie prezentacji dwóch zasadniczych koncepcji. Z jednej strony Bóg jako absolutny stan bytu (hinduizm i buddyzm), z drugiej zaś Bóg jako byt osobowy (judaizm, chrześcijaństwo, islam). Autor zastanawia się tu także nad logiczną spójnością zasadniczych atrybutów przypisywanych tradycyjnie Absolutowi (konieczność, wszechmoc, wszechwiedza, wieczność, niezmiennność). W kolejnych rozdziałach (IV, V, VI) zostały omówione różne sformułowania zasadniczych argumentów za i przeciw istnieniu Boga. Spośród argumentów kosmologicznych przedstawiono trzy afirmujące: z przygodności, z racji dostatecznej i dowód *kalam*, jak również jeden negujący istnienie Boga. Z grupy argumentów teleologicznych opracowane zostały: wersja W. Paleya, precyzyjnego dostrajania (*fine-tuning*) oraz inteligentnego projektu W. Dembskiego i M. Behego. Argument ontologiczny poznajemy w wydaniu św. Anzelma z Canterbury oraz współczesną jego wersję A. Plantingi. Prezentację każdego z argumentów uzupełnia także przedstawienie zarzutów pod adresem najczęściej krytykowanych kroków dowodu.

Innym obok istnienia i natury Boga dość złożonym problemem jest zagadnienia zła, któremu autor poświęca w całości rozdział siódmy. Po wstępnych rozróżnieniach (zło fizyczne, zło moralne) rozpatruje problem zła z dwóch perspektyw: teoretycznej, gdzie przedstawia trzy rozwiązania (logiczne, probabilistyczne i argument W. Rowe'a), oraz egzystencjalnej, na której rysuje trzy teodyce (augustyńską, irenejską oraz opartą na procesualizmie). Ponieważ religia funkcjonuje w tym świecie i jest jednym z elementów tworzącej go kultury, stąd też następny rozdział przynosi próbę ujęcia stosunku religii do współczesnej nauki, a w tym kontekście kwestię racjonalności wiary (problem fideizmu, W. Jamesa woli wiary, zakładu Pascala i tzw. reformowanej epistemologii). Istota i formy doświadczenia religijnego stały się przedmiotem rozważań w rozdziale dziewiątym. Tutaj także podjęto próbę krytycznej oceny jego obiektywnej wartości i przydatności w uzasadnieniu roszczeń religijnych. Pytanie o istnienie duszy ludzkiej, jej nieśmiertelność i ewentualne losy po śmierci – innymi słowy, pytanie o kształt człowieczej nadziei – znalazło swoje miejsce w dziesiątym i ostatnim rozdziale książki.

Książka jest tak skonstruowana, by umożliwić czytelnikowi w miarę szybkie uchwycenie istoty każdego poruszanego w niej problemu. Autor stara się operować prostym i nieskomplikowanym językiem, unikając przy tym technicznego żargonu filozoficznego. Pytania do dyskusji, umieszczone na końcu każdego rozdziału, umożliwiają czytelnikowi nie tylko swego rodzaju powtórkę, ale także twórczą syntezę materiału. Podobne zadanie spełniają podsumowania, w których autor raz jeszcze wraca do kluczowych pojęć, argumentów i teorii. Tekst obfituje w liczne odnośniki biograficzne i rzeczowe, przybliżające osoby myślicieli, z których poglądami czytelnik spotkał się w tekście, oraz proste i zwięzłe definicje najważniejszych pojęć. Obok spisu literatury, polecanej w celu dalszego studiowania wybranych problemów, na końcu każdego rozdziału autor umieszcza spis najważniejszych jego zdaniem stron internetowych, gdzie można znaleźć artykuły, streszczenia oraz inne odnośniki tak do poruszanych w książce tematów, jak i nieomówionych w niej pokrewnych kwestii. Cenne uzupełnienie prezentowanej książki stanowi zredagowana przez tegoż autora obszerna antologia tekstów z filozofii religii: Chad Meister (red.), *The Philosophy of Religion Reader*, Routledge, London – New York 2009, ss. 718. W dziesięciu sekcjach, zaopatrzonych odpowiednim wprowadzeniem, zgromadzono fragmenty najważniejszych dzieł, stanowiących źródła problematyki omawianej w recenzowanej publikacji.

Książka Ch. Meistersa jest dla polskiego czytelnika nie tylko doskonałą okazją do zapoznania się z elementarnymi zagadnieniami z dziedziny filozofii religii, ale stanowi także możliwość wejścia w nieco odmienny sposób myślenia dydaktycznego. Dla studentów to bez wątpienia podręcznik, dla nauczycieli ciekawa pozycja dydaktyczna, dająca wgląd w świat autorów i publikacji angielskojęzycznych. Wraz z towarzyszącą jej antologią tekstów stanowi bez wątpienia ciekawą propozycję wydawniczą.

Ks. Mirosław Kiwka

ANDRZEJ MARYNIARCZYK, K. STĘPIEŃ (red.), *Spór o rozumienie filozofii*, Polskie Towarzystwo Tomasza z Akwinu, Lublin 2009, ss. 368

Spór o definicję, cele i metody filozofii jest niemal tak długi jak historia jej rozwoju. Pomimo upływu czasu rozumienie filozofii pozostaje nadal pytaniem otwartym, pytaniem, na które można udzielić wiele odpowiedzi tak w sensie historycznym, jak i sys-